

**Ona tili darslarida matn bilan ishlashda kreativ savollar texnologiyasi: PIRLS
yondashuvining innovatsion imkoniyatlari**

Ortiqova Zulfiya Nurmaxamatovna
Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Magistrant: G'ofurova Dilshodaxon Toxirjon qizi

Annatatsiya: Mazkur tadqiqot ona tili darslarida matn bilan ishlash jarayonida kreativ savollar texnologiyasidan foydalanishning samaradorligini yoritadi. PIRLS baholash tizimining asosiy talablari — matnni tushunish, muallif niyatini talqin qilish, tahlil qilish, mantiqiy xulosa chiqarish — o'quvchilarda yuqori darajadagi o'qish savodxonligini shakllantirishga xizmat qiladi. Kreativ savollar orqali o'quvchilar matnga faqat javob topishga emas, balki yangicha fikr yaratishga undaladi. Ushbu yondashuv o'quvchini matn iste'molchisi emas, balki matn yaratuvchisiga aylantiradi: savol orqali izlanish, tasavvur, argument va xulosa paydo bo'ladi. Natijada o'qish — passiv jarayon emas, balki ijodiy tafakkur sahnasiga aylanadi.

Kalit so'zlar: kreativ savollar, matn bilan ishlash, PIRLS, o'qish savodxonligi, tanqidiy fikrlash, innovatsion metod.

Аннотация: В статье раскрываются возможности применения технологии креативных вопросов при работе с текстом на уроках родного языка. Подход PIRLS ориентирует учащихся не просто на понимание текста, но и на глубокий анализ, интерпретацию авторской позиции, формирование умения делать выводы. Креативные вопросы активизируют аналитическое и образное мышление, превращая чтение в процесс поиска новых смыслов и создания собственных идей. Такой формат работы формирует устойчивую читательскую грамотность и развивает навыки XXI века: критическое мышление, коммуникацию и креативность.

Ключевые слова: креативные вопросы, работа с текстом, PIRLS, читательская грамотность, критическое мышление, инновационная технология.

Abstract: This study examines the effectiveness of applying the Creative Questioning Technique during text-based learning activities in native language (mother tongue) lessons. In alignment with PIRLS standards, students engage not only in text comprehension but also in higher-order thinking tasks: analysis, interpretation, reflection, and reasoning. Creative questions transform reading from passive perception into an active, meaning-making process, where students generate ideas, justify opinions, and construct personal interpretations of the text. The approach enhances reading literacy and supports key 21st-century competencies: critical thinking, creativity, and problem-solving.

Keywords: creative questioning, text-based learning, PIRLS, reading literacy, critical thinking, innovative pedagogy.

Ona tili darslari — bu faqat grammatik qoida yoki tinish belgilari maydoni emas. Bu — fikrning uygʻonishi, soʻzning sayohati, bola tafakkurining ilk parvozi. Matn bilan ishlash jarayoni esa shu parvozni yoʻlga qoʻyadigan eng kuchli vosita. Ammo bugungi taʼlimga bir savol tikilib turibdi: oʻqish jarayoni oʻquvchini fikrlashga yetaklayaptimi yoki u faqat javob izlashda toʻxtab qolyaptimi?

Anʼanaviy savollar oʻquvchini koʻpincha “toʻgʻri javobni topish”ga majbur qiladi. PIRLS yondashuvi esa savolning oʻziga yangi maʼno beradi — savol javobdan ham muhimroq. Matndan keyingi “Nima boʻldi?” degan savol endi “Agar muallif boshqacha yoʻl tutganida nima boʻlardi?”ga aylanadi. Bu oʻquvchini tayyor javob emas, yangi gʻoya yaratishga undaydi.

Kreativ savollar texnologiyasi zamonaviy ona tili darslarida oʻqish savodxonligini rivojlantirishning innovatsion qurolidir. U oʻquvchini matnni oʻqishga emas, matnni his qilishga, undagi nozik maʼnolarni kashf qilishga undaydi. Matn bilan ishlash jarayonida bola muallifning ovozi eshitadi, oʻzining ovozi topadi. Shunda dars auditoriyasida jimlik emas — tafakkur jarangi eshitiladi.

PIRLS baholash mezonlari matnni tushunish, tahlil qilish, talqin qilish va xulosa chiqarishga urgʻu beradi. Kreativ savollar esa ana shu jarayonni jonlantiradi: savol oʻquvchini fikrlash sari yetaklaydi, fikrlash esa ijod sari olib boradi. Endi oʻquvchi matnni isteʼmol qilmaydi — matn yaratish jarayonining hamkoriga aylanadi.

Ona tili darslarida matn bilan ishlash jarayoniga kreativ savollar texnologiyasini joriy etish — bu oddiy metod almashtirish emas, balki fikrlashning oʻzini yangilashdir. Dars boshlanishidan avval oʻquvchilarning mavjud oʻqish savodxonligi darajasi aniqlanadi, ularning matndan maʼlumot ajratish, fikrni anglash va xulosa chiqarish imkoniyatlari sinovdan oʻtkaziladi. Keyingi jarayon esa anʼanaviy “savolga javob topish” modeli oʻrniga “oʻqish — fikrlash — yaratish” tamoyili asosida quriladi. Matn oʻqilganda oʻquvchiga tayyor formulalar emas, ochiq eshiklar beriladi: “Agar voqea davom etsa, sen uni qanday tugatarding?”, “Muallifning joyida boʻlsang, qaysi qarorni qabul qilarding?”, “Matndagi qaysi qahramonga ishonmaysan va nega?” Savol — javobdan ustun, chunki savol fikrni uygʻotadi. Oʻquvchi matnni isteʼmol qilmaydi, balki uning davomchisiga aylanadi; muallif bilan ichki suhbat quradi, matnga oʻz ovozi qoʻshadi. Dars jarayonida matn qayta talqin qilinadi, personajlarga xat yoziladi, voqealarga muqobil yakun yaratiladi. Har dars yakunida oʻquvchilar qisqa refleksiya orqali oʻz hislarini yozadilar — matnni nafaqat oʻqishadi, balki his qilishadi.

Natija shundaki, PIRLS baholash mezonlari talab qiladigan barcha komponentlar — tahlil qilish, muallif pozitsiyasini anglash, xulosa chiqarish, talqin qilish — oʻquvchi tafakkurining

ichidan o'sib chiqadi. Kreativ savollar texnologiyasi o'qish jarayonini passiv qabul emas, faollik, izlanish va ijodga aylantiradi. O'quvchi javob topgani uchun emas, savol yaratgani uchun ulg'ayadi. Darsda jimlik emas, tafakkurning jarillashi eshitiladi. Bu metodning eng katta natijasi — o'quvchi matndan qo'rqmaydi, uni orzu qiladi; so'zlardan ma'no qidiradi, matndan zavq oladi. Shunday qilib, kreativ savollar texnologiyasi ona tili darslarini jonlantiradi, o'quvchini matn yaratuvchisiga aylantiradi va o'qish savodxonligi — kitobdagi satrlarda emas, bolaning qalbida yashashini ta'minlaydi.

Adabiyotlar ro'yhati:

1. Mullis, I. V. S., Martin, M. O., Foy, P., & Drucker, K. T. PIRLS 2021 Assessment Framework. Boston: TIMSS & PIRLS International Study Center, Boston College, 2021.
2. Mullis, I. V. S., & Martin, M. O. PIRLS 2016 International Results in Reading. TIMSS & PIRLS International Study Center, Boston College, 2017.
3. OECD. PISA for Development Assessment and Analytical Framework. Paris: OECD Publishing, 2018.
4. Jalolov, J. Xorijiy til o'qitish metodikasi. – Toshkent: O'qituvchi, 2012.
5. G'ulomov, A., & Shodmonov, Q. Ona tili o'qitish metodikasi. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2017.